

Frans

RIKSTEATERN
crea

 TEATTERI TOTTI

LÄRARHANDLEDNING

Om lärarhandledningen

Denna lärarhandledning från Riksteatern är ett stöd för dig som ska samtala med elever om *FRANS*. Vi vill inspirera dig som lärare och ger här ett antal förslag till diskussioner. Handledningen är inte tänkt att genomföras i sin helhet, du använder självklart endast de delar som du tycker är relevanta för dig och dina elever.

Lärarhandledningen är ett komplement till Riksteaterns skrift *Att öppna nya världar* som mer i detalj beskriver Riksteaterns grundläggande synsätt kring hur lärare kan arbeta med barn och unga i samband med en scenkonstupplevelse.

Tips. För att få lite mer kunskap om dövblindhet, titta gärna på den korta filmen på Nationellt kunskapscenter för dövblindfrågor, Nkcd-b:s webbplats:

[Svenskt tal och svensk text](http://www.nkcdb.se/animerad-film-om-dovblindhet-2017-2-3)

(www.nkcdb.se/animerad-film-om-dovblindhet-2017-2-3)

[Tolkad till svenskt teckenspråk, svenskt tal och svensk text](http://www.nkcdb.se/vad-ar-en-dovblinddiagnos)

(www.nkcdb.se/vad-ar-en-dovblinddiagnos)

Frans Lejon (1879–1947)

”Mycket besvär och bekymmer samt många smärftulla stunder har hans uppfostran kostat dem, som haft hans vård sig anförtrodd, men allt detta överväges vida av glädje att se det andliga livet vakna och utvecklas hos detta djupt vanlottade barn.

Begåvad med ovanligt klart förstånd, snabb uppfattning och gott minne, har han inhämtat mera än man vågat hoppas. Hans tankeförmåga har utvecklats i hög grad och även hans värld blivit jämförelsevis rik. Han läser Moonska blindskrift medelst handalfabetet, skriver punktskrift, och känner en mängd ord, dem han sammanfogar till små satser. Att slöjda roar honom mycket och han har blivit sysselsatt med förfärdigande av trähästar och andra små leksaker, med basflätning och mattvävnad. Gudsbegreppet har tydligen vaknat hos honom och man får ofta se honom för sig själv tacka Gud för det goda han emottagit eller bedja om förlåtelse för de fel han begått.

Han har blivit allas älskling och hans utveckling är varje dag en ny källa till glädje och förundran. Guds kärlek skall sprida sitt solljus även över detta barns mörka levnadsstig!”

Anna Heikel (f. 1838 d. 1907), som var lärare och föreståndarinna på dövskolan i Jakobstad där Frans Lejon var inskriven som barn. Detta skrev hon om Frans i skolans årsberättelse. Anna var hörande och undervisade döva i tecken- och skrivmetod. Hon var helt emot talmetoden i undervisning av döva som spreds i Finland i slutet av 1800-talet.

Föreställningens alla karaktärer

ROLLISTA

Frans Lejon, huvudpersonen som är dövblind och finlandssvensk.

Persontecken: V-hand i nivå mot ögonen och förs neråt.

Kvinnan, berättare och är Frans röst.

Maija Björklund, vårdarinna på dövskolan i Jakobstad, ledsagare och vän till Frans.

Bror, barn till Viktor Hellöre på gården Hällan där Frans är dräng.

Persontecken: Skägg på kinden (p.g.a. eksem).

PERSONGALLERI AV DE SOM OMNÄMNAS I PJÄSEN

Mor, Frans mor.

Styvför, Frans styvför som jobbar hos Jägerhorn.

Reinhold Jägerhorn, en förmögen herre som ser till att Frans skickas till dövskolan.

Dräng, arbetar hos Jägerhorn och reser med Frans till dövskolan.

Anna Heikel, föreståndarinna på dövskolan i Jakobstad, vän till Frans.

Persontecken: Profil.

Pastor, han som Frans tror är Gud.

Lorentz Eklund, en döv lärare på skolan i Jakobstad.

Persontecken: Pekfinger som rör mot hakan två gånger.

Guldsmed, som hjälper Frans med att tillverka metallskivan.

Alfred, pojken som cyklar tandem med Frans.

Viktor, gårdsägare på Hällan (tecknet för Hällan: lantbruk) och far till Bror. Persontecken: Blyg + gömma.

AKT 1

Syn och hörsel. Det är sårbart att förlora både syn och hörsel som det är för Frans. Av de fem sinnen vi har, delas de in i fjärrsinnen och närsinnen. Syn och hörsel är fjärrsinnen och de kan uppfattas på långt håll. Lukt, smak och känsel är närsinnen och kan uppfattas på nära håll. Det sägs att av alla intryck vi tar in, står synen för 80% och hörseln för 12%. Siffrorna är ungefärliga och visar att synen och hörseln är de viktigaste sinnen för kommunikation. När synen och hörseln inte fungerar, är de tre kvarstående närsinnena viktiga. **Framför allt det taktila sinnet.**

Frans beteende. Hans sätt att ta sig fram på fyra ben och bete sig som ett djur berör många människor illa. Dels för att detta beteende går mot normerna helt. Om man saknar syn och hörsel påverkar det balansen. Det är enklare att ta sig fram på fyra ben som ger stabilitet.

Frans språk och kommunikation. Med dövblindheten blir det krav på omgivningen att lära sig anpassa sig för att kommunicera med personen med dövblindhet. Under akt 1 är det ingen som har kunskap och verktyg i kommunikation och kan ge Frans ett språk. I pjäsen finns det en karaktär som heter ”Kvinnan” och fungerar som berättare. Hon blir en länk mellan Frans och publiken.

AKT 2

Frans språk. I akt 2 lär Frans sig teckenspråk från noll. Han utvecklas snabbt med hjälp av personerna runt honom. Publiken får se hur hans teckenspråk förändras från första scenen till sista scenen under akten. **Frans egen röst framförs mer jämfört med akt 1 för att hans teckenspråk blir bättre och bättre.** Han får kommunikativa verktyg och även uppfostran i hur han integrerar sig med andra.

Maija. Vårdarinnan Maija på dövskolan är en enkel, trygg och tålmodig person. Och lika envis som Frans. I verkligheten var det båda Maija och Anna som tog hand om Frans och de gjorde det fram till sin död. I början av akt 2, är Maija Frans röst och hon kommer att successivt dra sig undan för att Frans ska ta mer plats. Scenen ”9. Min Maija” visar tydligt hur bandet är starkt mellan dem. Med Maija vågar Frans också testa gränserna och försöker vara självständig trots sin dövblindhet.

Ta kontakt. Om du tar kontakt med en person med dövblindhet ska du först lägga sin hand på personens axel eller arm. Sen talar du för personen vem du är. Tips! Nkcdb har ett bra material om det goda mötet: www.nkcdb.se/guide-till-det-goda-motet/.

Det taktila sinnet. Som seende kan man inte tro att det krävs mycket övning för att vänja sig vid beröring och öva upp sitt taktila sinne. Det är precis vad Maija inser vid första mötet med Frans, att han inte är van vid beröring. Hon anstränger sig för att hitta sätt som gör att Frans kan utveckla och träna upp sitt taktila sinne.

Händerna. Hos personer med dövblindhet är händerna känsliga och heliga. Om du behöver ta i eller på personens hand, måste du först få samtycke från personen och du kan klappa lätt på armen för att ta kontakt. Sedan lägger du din hand under personens hand och flyttar mot det du vill visa. På detta sätt visar du respekt i ditt sätt att kommunicera. Kanske tänkte de inte så förr under 1870- till 1940-talet? Vad tror ni?

AKT 3

Frans äger. I denna akt är det tydligt att Frans har utvecklats mycket och uttrycker sig sina egna tankar och känslor. Han framför sin röst själv utan hjälp av Kvinnan eller Maija. Förutom i sista scenen.

Frans språk. Frans har flytande teckenspråk som han talar obehind-

rat. Så att döva förstår honom utan problem. Det sägs att han inte har mycket mimik i ansiktet när han tecknar, på grund av att han aldrig sett hur en döv uttrycker sig i ansiktet. Frans är social, nyfiken, frågar mycket och pratar gärna med alla. Angående läsning och skrivning, kan Frans läsa punktskrift eller om någon bokstaverar vad det står till exempel i papperstidningen. Han skriver med hjälp av skrivhjälpmedel och har skrivit många brev till sina vänner. Förutom svenska kan Frans även förstå finska på grundnivå.

Ett värdigt liv. Personer med dövblindhet vill känna sig självständiga. Frans kamp och önskan till självständighet visar sig på olika sätt i hela pjäsen. Föreningen Finlands Dövblinda rf:s verksamhetsidé är: **”Ett oberoende, självständigt och gott liv för de dövblinda i ett jämställt samhälle.”**, (www.kuurosokeat.fi/foreningen-finlands-dovblinda-rf/)

Motsvarande organisation i Sverige, Förbundet Sveriges Dövblinda har slogan: **”FSDB ska utifrån principen om att människors värde arbeta för rätten till full delaktighet, jämlikhet, självständighet och självbestämmande för personer med dövblindhet på alla områden i samhället. Ända sedan bildandet har FSDB också haft en viktig funktion för att bryta den isolering som kan följa av dövblindhet.”**, (<http://www.fsdb.org/forbundet.html>)

Båda organisationerna strävar efter att personer med dövblindhet ska kunna leva ett värdigt liv trots dövblindheten. **I akt 3 är det uppenbart att Frans är medveten om hur dövblindheten påverkar honom.** Han funderar kring det liv han har, hur han vill leva, om ensamheten och risken att bli isolerad.

Så här förbereder ni er inför föreställningen

Undvik att göra besöket till en skoluppgift med krav på ”läxa” i form av handlingsresumé eller recensionsuppgift. Då blir det mer lustfyllt för eleverna att gå på teater och utbytet blir större och mer berikande. Förbered däremot gärna eleverna på de praktiska förutsättningarna inför teaterbesöket, exempelvis bussresa, tider, plats och annan väsentlig information.

Tips!

Tänk på att inte fotografera föreställningen, både för att kunna delta helt och fullt i det som sker på scen, men också på grund av upphovsrättsliga skäl.

En ung publik engagerar sig inte sällan i det som händer i en föreställning på ett sätt som en vuxen kan tycka är störande, men så länge det inte stör de andra barnen är olika sätt att visa engagemang helt ok. Var trygg i att de skådespelare som turnerar med Riksteatern är vana vid att interagera med en ung publik och också vana att hantera detta. Men det är du som känner dina elever bäst. Sitt nära elever som du tror kan behöva en hand på axeln eller annat stöd från dig. Detta för att skapa goda förutsättningar för både elevernas individuella och för gruppens gemensamma upplevelse.

Hur mycket får egentligen en publik störa under en föreställning? Detta och annat får du tips om i skriften *Att öppna nya världar* på riksteatern.se/foreochefter

Efter föreställningen

Vi lever i en tid där det inte alltid finns utrymme för eftertanke, så var generös med tiden efter föreställningen. Låt upplevelsen sjunka in

utan stress. Kanske finns det tid att dröja sig kvar eller prata en stund med skådespelarna.

Att inleda samtalet i klassen

Ett samtal kring en föreställning kan ge plats för fördjupad reflektion om handlingen samt om konstnärliga uttryck som gestaltning, ljus, ljud, kostym och scenografi. För att ett sådant samtal ska bli givande och konstruktivt är det bra att börja med att tillsammans försöka beskriva föreställningen på ett objektivt sätt, fritt från värdering och tolkning. Ju utförligare ni kan beskriva det ni varit med om, desto större blir möjligheterna att hitta olika tolkningar och sätt att analysera föreställningen.

Ibland finns det inte möjlighet att ha en diskussion med eleverna i direkt anslutning till föreställningen. Då kan det vara särskilt bra att inleda med en så kallad minnesrunda. Det innebär att alla får fundera en stund för sig själva för att minnas en specifik situation, eller scen, från föreställningen. En minnesrunda kan även vara bra i de fall diskussionen sker direkt efter en föreställning.

Som lärare känner du dina elever väl. Därmed vet du också hur du hittar balansen mellan att vara tillräckligt konkret och tydlig i diskussionen och samtidigt inte styra diskussionen alltför hårt. Var lyhörd och lyssna in vad eleverna själva verkar nyfikna på och har behov av att prata om.

Beskriv, tolka, reflektera

Efter en föreställning som FRANS kan det finnas behov av att både dela med sig av sina tankar och upplevelser men också att få tid för egen reflektion. Det kan finnas många tolkningar i klassen och detta är ett tillfälle där du som lärare har möjlighet att möta eleverna utifrån deras egna upplevelser, till skillnad från den pedagogiska rollen som innebär att kunna förklara, begripliggöra eller lära ut rätt form-

ler. Det är vanligt att elever tror att det finns "rätt och fel" både i den egna, inre upplevelsen och i beskrivning och tolkning av föreställningen. Du kan som pedagog inspirera eleverna att tänka på sin egen upplevelse bortom "rätt och fel" och bortom krav på prestation och lärande genom att använda metoden beskriv, tolka, reflektera som presenteras här. Samtal och reflektioner kan genomföras i helklass, gruppvis, eller enskilt genom att skriva eller rita.

Beskriv

Det är lätt att i ett första skede vilja värdera det en har sett som bra eller dåligt, roligt eller tråkigt och så vidare. Men ett samtal som börjar med nyfikenhet kring elevernas uppfattning av föreställningen utifrån deras minnen och tankar är oftast mycket bättre. Be eleverna beskriva föreställningen som om de berättar för någon som inte sett den förut.

Undvik värderingsfrågor i detta stadium. Exempel på frågor kan vara:

- Vad minns du från föreställningen? (Hur många olika personer/figurer såg de? Hur såg de ut? Vad gjorde de? Hur betedde de sig? Hur såg scenen ut, färger och föremål?)
- Vilka var personerna i föreställningen?
- Hur användes scenen/föremålen i föreställningen?
- Hur pratade personerna med varandra?
- Vad fanns det för olika händelser?
- Rörde sig personerna på något särskilt sätt?

Tolka

Öppna först därefter upp för tolkningar av föreställningens innehåll. Uppmuntra elevernas olika tolkningar så att det framgår att det inte finns något rätt eller fel. Alla elever har rätt till sin egen tolkning. Exempelfrågor:

- Vad anser du att föreställningen handlade om?
- Det finns olika element för att berätta en berättelse, exempelvis kostymer, rekvisita, miljöer och annat. Hur användes dessa i föreställningen?
- Vad skapades för stämning under de olika delarna av föreställningen?
- Vilka olika teman behandlades i föreställningen?
- Vilka var personerna i föreställningen? Vilken är deras relation till varandra och hur förändrades/utvecklades den under föreställningen (om den gör det)?
- Var kommer personerna i föreställningen ifrån? Vart är de på väg?
- Varför gör de som de gör?

Reflektera

- Vad tror du att de olika förändringarna i berättelsen betydde?
- Hur tolkar du detta på ett personligt plan?
- Vad tänker du?
- Vad känner du?

Koppling till Läroplanen LGR22

Läroplanens övergripande mål:

- Att eleven kan leva sig in i och förstå andra människors situationer
- Att eleven kan använda sig av kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter
- Att eleven kan använda och ta del av många olika uttrycksformer såsom språk, bild, musik, drama och dans

Teman att fördjupa sig i

Tema 1: Frans Lejon

Ge eleverna i uppgift att ta reda på så mycket som möjligt om Frans Lejon. Vem var han, vad gjorde han? När levde han? Finns fler kända dövblinda personer i världen. Vilka var de och vad blev/är de kända för?

Tema 2: Att leva som person med dövblindhet

Ge eleverna i uppgift att fundera på hur det kan vara att leva med dövblindhet. Vilka hjälpmedel finns? Hur kan vardagen se ut? I pjäsen finns flera hjälpmedel för dövblinda – vilka? Ta reda på fakta och siffror kring antalet dövblinda i Sverige, Norden, världen. Vad skulle vi kunna ha för strategier och mål?

Prova tillsammans med en kompis:

1. Om man saknar syn och hörsel påverkar det balansen. Det är enklare att ta sig fram på fyra ben som ger stabilitet. Den ena av er testar att blunda och gå på två ben och sen byta till fyra ben. Kompisen ser till att du inte krockar med någon eller något. Hur känns det? Vad händer i kroppen? Byt roller och gör samma sak igen och fundera på hur era upplevelser var lika eller skilde sig åt.
2. Hos personer med dövblindhet är händerna känsliga och heliga. Om du behöver ta i eller på personens hand, måste du först få samtycke från personen och du kan klappa lätt på armen för att ta kontakt. Sedan lägger du din hand under personens hand och flyttar mot det du vill visa. På detta sätt visar du respekt i ditt sätt

att kommunicera. Prova olika sätt med varandra. Den ena av er blundar och den andra provar att ta kontakt på rätt sätt. Prova sedan att utan samtycke, det vill säga utan klapp på armen ta tag i din kompis hand ovanifrån och lägga den på föremålet du vill visa. Byt roller och diskutera: Hur kändes de olika sätten? Gör på rätt sätt en gång till. Den som blundar får denna gång också gissa vad det är för objekt som kompisen vill visa. Byt roller. Berätta för varandra hur det kändes.

Tema 3: Finlandssvenska döva och finlandssvenskt teckenspråk

I pjäsen används finlandssvenskt teckenspråk. Vad är finlandssvenskt teckenspråk? Varifrån kommer det och vem pratar det? Hur ser språkets historia ut? Varför är det viktigt att försöka bevara gamla nästan utrotade språk? Leta igen ett lexikon och lär dig några enkla fraser och tecken på finlandssvenskt teckenspråk.

Andra övningar för klassrummet

Du känner dina elever bäst och vet vilka övningar som fungerar i din grupp. Här är förslag på några enkla övningar för att få eleverna att tänka kring frågor som rör språk, identitet och uppfinningar.

Övning 1: Vad betyder språk för dig?

Be eleverna skriva ner minst tre saker som är bra med att ha ett språk. Be eleven reflektera över varför de skrivit just de tre sakerna. Be eleven fundera på hur det skulle vara om språk inte fanns.

Övning 2: Vad innebär det att ha en identitet?

Här kan du som lärare skapa diskussioner utifrån frågor om identitet.

Vad är en identitet och hur utvecklas en identitet? Kan man ha flera identiteter? Förändras din/a identitet/er beroende på var du är, vilka du möter eller av andra skäl? (Etnicitet, kön och genus, språklig och kulturell minoritet/ döv/hörselskadad, NPF, socioekonomiska faktorer)

Ge eleverna i uppgift att sätta ord på vem de är och vilka de vill vara.

Ex. Jag är 12 år och identifierar mig absolut alltid som tjej och kristen. Jag känner mig typ inte som ett barn alltid men vet att jag är ett barn tills jag är 18 år. Sedan är jag både syrian och svensk. Jag är Döv på skolan och på fritidsgården men hörselskadad hemma och med kompisarna i kyrkan. Jag identifierar mig mer som syrian i Sverige och mer som svensk i Syrien. Jag bor i Sverige, som jag tycker är ett rikt land. Jag känner mig rik när jag jämför med gatubarn jag ser på TV men inte så rik när jag jämför mig med Elon Musk eller Joakim von Anka ...

Övning 3: Uppfinningar.

Be eleverna att ta reda på vad en uppfinning är. Är allt uppfinningar? Välj en intressant eller rolig uppfinning och redogör för hur den har påverkat eller underlättat ditt liv? Vem uppfann den och när? Vem blir uppfinnare? Vilka uppfinningar har du nyss sett i föreställningen?

Hjälp oss bli bättre

Vi på Riksteatern är måna om att det pedagogiska material vi tar fram är vad du som lärare och pedagog behöver. Därför ser vi gärna att du delar med dig av dina åsikter om denna lärarhandledning till oss. Vad är bra? Vad fungerar mindre bra? Vad har vi missat? Vi vill veta allt, från det stora till det lilla.

Mejla oss gärna!

Du är varmt välkommen att dela med dig av dina tankar eller återkoppla till oss på:

riksteaterncrea@riksteatern.se / ylva.bjorklund@riksteatern.se

Vidare läsning och andra tips

Om Frans Lejon:

[Frans Lejon ett markligt levnadsode](#)

Boken Mäster Frans skriven av Anita Hellöre

Häftet FRANS LEJON – blind, döv och stum av Ester Stade

[UR Play Boktrailern Mäster Frans](#)

Om dövblindhet:

www.nkcdb.se

www.nkcdb.se/om-dovblindhet/

<https://sv.wikipedia.org/wiki/D%C3%B6vblindhet>

www.spsm.se/funktionsnedsattningar/dovblindhet-kombinerad-syn--och-horselnedsattning/

www.svtplay.se/ung-och-dovblind

Om finlandssvenskt teckenspråk:

www.sv.wikipedia.org/wiki/Finlandssvenskt_teckenspr%C3%A5k

www.viittomakielinenkirjasto.fi/sv/video/suomenruotsalainen-viittomakieli-osa-2/

www.viittomakielinenkirjasto.fi/sv/video/miksi-kaksi-viittomakielta-osa-3/

www.finssl.signwiki.org/index.php/Huvudsida

Det är vi som jobbar med *Frans*

Manus **Sarah Remgren**

Regi **Marita S. Barber**

Scenografi **Debbie Z. Rennie**

Kostym **Christina Yalcin**

Mask **Anna Olofson**

Ljusdesign **Jörgen "Hajen" Haimanas**

Dramaturg **Alexander Charlamov**

Skådespelare **Aki Pirkola & Mette Marquardsen**

Scenmästare och teknisk samordnare **HG Berglund**

Kostym- och rekvisitatekniker, turnéledare **Ellen Lefebvre**

Ljustekniker **Jörgen "Hajen" Haimanas**

Marknadsförare **André Jensen**

Producent **Ylva Björklund**

Konstnärlig ledare Riksteatern Crea **Mindy Drapsa**

Sakkunnig om Frans Lejon **Anita Hellöre**

För mer information samt turnéplan: www.riksteatern.se/frans

Pressbilder och trailers finns på: mediabank.riksteatern.se

Föreställningen är cirka 60 minuter lång.

RIKSTEATERN CREA

En föregångare i att producera banbrytande scenkonst på svenskt teckenspråk. Ända från starten år 1970 har vi jobbat med ett unikt utbud av scenkonst, seminarier och möten.

riksteatern.se/frans

Riksteatern Crea
145 83 Norsborg
crea@riksteatern.se · riksteatern.se/crea